

megtapasztalhattuk ezt a „budosó” sárospataki könyvek 2006. évi hazatérésében is. Ez nyitott lehetőséget Károlyi Péter prédikációinak az eddiginél részletesebb, modern könyvészeti leírására, amelyhez Balázs Mihály kutatásai meghatározó támpontokat adtak a tradíció mai gondozóinak. A visszatért sárospataki példány alapján készített, immár „beérett” tétellel az RMNy Szerkesztőség munkatársai szívből köszöntik Balázs Mihályt.

Borsfedem

P. Viskóczy János

Könyvi Kauca

Pavaniar share

Perger Péter

Seltai János

Bácsi Szilvia

V. Erdélyi János

KÁROLYI Péter: Az eg igaz Istenreol es az Iesvs Christvsnak eoreok istensegereol es fivsagarol valo praedicatiok, az szent irasbol szedetettek Caroli Peter varadi paztor által. Debreczembe 1570 Komlos.

$A^4-Z^4, Aa^4-Ee^{4+?} = [112+ ?]$ fol. – 4°

RMK I 76

Református hitvitázó prédikációk. – Károlyi Péter e művének egyetlen ismeretes sárospataki példánya a II. világháború végén a Szovjetunióba került, ezért az RMNy első kötetének (277) készítésekor nem volt hozzáférhető. Pontos tartalmi leírása csak 2006 után vált lehetségessé, miután Oroszország a hadiszákmány-könyveket, közöttük Károlyi munkáját is visszaszolgáltatta Sárospataknak.

A címlevél után *Varadini 1570.* keltezéssel következik *Petrus Caroli* váradi prédikátor ajánlása *A nagyságos úrnak Bathori Miklosnak, Szakmar és Szabolcz vármegyének ispánjának és az Maximilian császárnak hiv tanácsának...* (A_2a-A_4a). Az A_4b lap üres. A főrészt Károlyi Péternek az unitáriusok Jézus Krisztus istenfiúságát tagadó nézetét református álláspontból vitató hat prédikációját tartalmazza (B_1a-Dd_1b). A főrészt végéről a $Dd_{2,4}$ levelek hiányoznak. Legvégül Károlyi *Minden keresztyén olvasónak, kivált képpen az váradi jámbor istenféleő keresztyéneknek* címzett utószava olvasható (Ee_1a-Ee_4b). Az *Utolszor az keresztyén olvasókat kezdetű,* a nyomtatók által elkövetett hibákra vonatkozó Károlyi szöveg megszakad (Ee_4b). Egy vagy több levél hiányzik tehát a sajtóhibák felsorolásával.

Az ajánlás és az utószó szövegkiadása Bánfi Szilvia tanulmányával: *Újabb adalékok az 1570-es esztendő református és unitárius sajtópolémiaiához.* In: *Translatio librorum. Tanulmányok az Oroszországból Sárospatakra visszaszolgáltatót könyvek kapcsán.* Bp. 2007, 41–73.

Az ajánlásban Károlyi Péter fő céljának a Krisztus öröktől való istenségét tagadó tanítások cáfolatát jelölte meg: szerinte ezt az unitáriusok az Alkoránra alapozták. E mellett üdvözölte Báthory Miklóst, aki a közelmúltban jutott Isten igaz ismeretére. A főrészben – Nagy Kálózi Balázs megállapítása szerint – Károlyi az 1569. évi hitvitákon az antitrinitáriusokkal szemben képviselt álláspontját foglalta írásba (*Studia et acta ecclesiastica II.*, Bp., 1967, 498). Az ötödik prédikációban Heltai Gáspár *Háló* című művének (288) előszavában megfogalmazott református ellenes vádakra felelt. Az utószóban pedig megemlítette a Melius Juhász Péternek címzett *Logos ... levelet,* amely gúnyiratot *kinyomtatta* Heltai Gáspár (S 288A, Ee_4a). Ugyancsak az utószóban Heltait azzal is megvádolta, hogy az 1569. október 20-25. között tartott váradi hitvita Kolozsváron kiadott jegyzőkönyvében (286) meghamisította Melius szavait. Az utószó utal továbbá az 1570. július 20-án rendezett belényesi hitvitán történetekre, ahol Károlyi személyesen képviselte a reformátusokat. Dávid Ferenc *Az egy Atya Istenec es az ő aldott szent fiának, az*

Jesvs Christvsnac Istenségekről igaz vallástétellel (304(2)) című művében válaszolt Károlyinak. Mindebből megállapítható, hogy Károlyi 1570 második negyedévében készülhetett el művével. Heltai ugyanis, 1570 első hónapjaiban adta ki a *Hálót* (288), a Meliusnak címzett *Logos ... levelet* (S 288A) pedig valamikor 1570. január 6-át követően és június 9-e között jelentethette meg (Bánfi, *i. m.*, 60).

Károlyi Péter utószavából a prédikációs kötet kinyomtatásának időpontjára is lehet következtetni. Ez megemlíti, hogy Károlyi személyesen nem működhetett közre a sajtóhibák kijavításában, amelyet magyarul nem tudó nyomtatók követtek el. Ennek valószínűsíthető oka az előzőekben említett 1570. július 20-án tartott belényesi hitvita, majd az ezt követő napokban, július 26-án Csengeren folytatott zsinat lehetett, amelyeken részt vett Károlyi (Balázs Mihály, *Teológia és irodalom*, Bp., 1998, 39–41). Visszatérését követően, amikor már a főrészt ki volt nyomtatva, írhatta az utószót és a sajtóhibára vonatkozó megjegyzéseit.

A prédikációs kötet tipográfiai vizsgálata is az 1570 nyarán történő kinyomtatásra utal (Bánfi, *i. m.*, 62). Komlós András nyomdász ugyanis ekkor markáns változtatást hajtott végre a Huszár Gáltól Debrecenben hátrahagyott, majd Raphael Hoffhalter által följújtott szövegtípusban. Az addig használt jellegzetes, fordított állású „Z” betűt elhagyta. E változtatás tükröződik már e kiadványban és az 1570. augusztus 10-ét követően kinyomtatott *Csengeri Hitvallásban* (278).

Károlyi fenti megjegyzéséből állapítható meg az is, hogy Komlós András debreceni nyomdász, aki a kiadványai impresszumában: *Komlos András*, *Andreas Lupino*, *Andras Komlos*, *Andras Lupulus* formában használta nevét – nem volt magyar anyanyelvű. Magyaros hangzású nevét latin nevének tükörfordításával alakította ki. 1574-től csak a Komlós András névformát alkalmazta.

A könyvet Szabó Károly még a sárospataki példány alapján írta le (RMK I 76). Zoványi Jenő szerint (ProtSz 1917: 625.) a műnek címlap nélküli példánya megvolt Schlauch Lőrinc gyűjteményében is, amelyre egy XVIII. századi kéz tévesen Czeglédi György és Károlyi Péter közös munkájának (263) címét írta.

A mű főrészéről a sárospataki példány alapján a XIX. század második felében kézirat másolat készült, amelyet a debreceni református egyházkerület könyvtára ma is őriz (R 534). Tévedésből erre is utólag az említett Czeglédi – Károlyi mű címét írták rá, ezért Szabó Károly e másolatot is a két szerző közös műve szövegének tartotta (RMK I 71).

A könyvet a debreceni kézirat másolat alapján részletesen ismertette és elemezte Nagy Kálozi Balázs (*Studia et acta ecclesiastica II.*, Bp., 1967, 498–500). – Lásd még: Horváth: Ref. 300.

Az 1990-es évek második felében a csíkszeredai ferences gyűjteményben őrzött görög nyelvkönyv kötetáblájából Károlyi Péter e művének két füzeté került elő, amelyek az ötödik és a hatodik prédikáció egy-egy részletét tartalmazzák (MKsz 2000: 420–421, Bánfi Szilvia).

Cf. – , 286, 288, S 288A, 304(2)
Budapest *Nat cop.* (Sárospatak) – Sárospatak *Ref.* ©* (← Nižnij Novgorod ←
Sárospatak) – Miercurea-Ciuc *OFM* ④
Olim: Budapest, Kornfeld (Index ms; Schlauch Lőrinc)

Arbeitsgruppe RMNy

RMNy S 277

Der Aufsatz ist eine Ergänzung zur Bibliographie von Régi Magyarországi Nyomtatványok (Res litteraria Hungariae vetus operum impressorum) anhand des einzigen erhaltenen Exemplars aus der aus Russland zurückerworbenen Sammlung Sárospatak.